

DOĞU KARADENİZ BÖLĞESİNDEKİ RUM VARLIĞINA DAİR GÖRÜŞLER

Yrd. Doç. Dr. İbrahim TELLİOĞLU*

ÖZET

Doğu Karadeniz bölgesindeki Grek varlığı M.Ö. VII. yüzyıldan itibaren gelişen kolonilerle ortaya çıkmıştır. Bizans döneminin sonlarına kadar bölgedeki diğer topluluklarla karışarak Rum adı verilen Ortodoks kitlesi içerisinde yer alan Grekler, 30 Ocak 1923'te imzalanan mübadele sözleşmesiyle Yunanistan'a göç etmişlerdir. Bununla birlikte Megal-i İdea'yı yeniden canlandırmaya çalışan Yunanistan'daki bazı çevreler, XX. yüzyıl başlarında bölgede Rum soykırımı yapıldığı, günümüzde Rum kökenli topluluklar bulunduğu gibi iddialar ileri sürmekte ve bu iddialarına uluslar arası kamuoyunda destek aramaktadır.

Anahtar Kelimeler

Doğu Karadeniz Bölgesi, Rumlar, Mübadele, Yunanistan, Megal-i İdea.

---

* Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Elazığ.

**THE OPINIONS ABOUT EXISTENCE OF GREEKS
IN THE REGION OF THE EASTERN BLACK SEA**

ABSTRACT

The existence of Greeks in the region of the Eastern Black Sea had appeared by the colonies growing up from the seventh A.D. Greeks who formed the main component of the Orthodox people (called Rum) joining with the other peoples of the region had emigrated to Greece by the Exchange-Agreement that signed in 30 January 1923. However, the some groups who have try to reanimate the Great Idea have put forward the assertions that genocide of Rums is made at the beginning of tenth century and today there are Rum origin people in this region. So, they have been looking for the support at the international agenda.

Key Words

The Eastern Black Sea, Rums, The Exchange of Minorities, Greece, Great Idea.

Karadeniz bölgesi, tarih boyunca pek çok topluluğun yurt tuttuğu bir saha olmuştur. Bunlar içerisinde en önemlilerinden birisi M.Ö. VIII. yüzyıl sonları veya VII. yüzyıl başlarında yöreye yerleşen Greklerdir.¹ Daha çok yöreye hakim olan siyasî teşekküle bağlı olarak çeşitli dönemlerde Grek, Helen, Rum vs. gibi farklı isimlerle de anılan bu topluluk yörede Türklerin hakimiyetinden sonra genellikle Rum olarak adlandırılmıştır. Dolayısıyla bu deyim hiçbir zaman sadece Grek etnisitesini ifade etmemiş, onunla birlikte eski Yunan kültürü ve Ortodoks Hıristiyanlığın potasında bütünleşen Anadolu halklarının bakiyesi Roma vatandaşlarının tümünü adlandırmak için kullanılmıştır.² Bizans deyimini ise son dönem Batılı yazarların kullandığı bir kavram olup ortaçağ vekayinâmelerinde bunun yerine Romalı anlamına gelen Romaios tabiri göze çarpar. Bu terimin aynı kaynaklarda yer alan Grek etnisitesinden ayrı olarak kullanılması dikkat çekmekte olup dönemin sonlarına doğru Helen sözcüğü daha çok tercih edilir.³ Selçuklulardan itibaren Türk kaynaklarında yer alan ve Roma vatandaşı manasına gelen Rum tabiri içerisinde ancak belirli bir zümre Grek etnisitesini temsil etmektedir.⁴ Dolayısıyla Karadeniz bölgesinde yurt tutan

¹ Geniş bilgi için bkz., R. Drews, "Karadeniz'de En Eski Grek Yerleşmeleri" (nşr., Ö. Çapar), **AÜDTCTAD, XV/26**, (1991), s. 303-327.

² Rum tabiri Araplar tarafından Doğu Roma/Bizans için kullanılan bir isimdir. Türkler Anadolu'yu fethettiği sırada da bu bölge için Rum ülkesi tabiri kullanılmaya devam edilmiştir. [Bkz., Tuncer Baykara, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, I**, Ankara 1988, s. 23.] Aynı tabir daha sonra "Romalıların ülkesi" anlamında -Mora yarımadası ve Bosna haricinde- Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki kısmını ifade etmek için kullanılacaktır. [Bkz., Jakop Philip Falmerayer, **Doğu'dan Fragmanlar** (nşr. H. Salihoglu), Ankara 2002, s. 477.] Osmanlıların İstanbul'u ele geçirdikten sonra oradaki Hıristiyanları adlandırmak için kullanılan Rum isminin ihtiva ettiği anlam içerisinde Romalı/Bizanslı manasında Grekler dışında Sırp, Bulgar, Bosnalı vb. topluluklar da vardı. [Bkz., Salâhi R. Sonyel, **Minorities and the Destruction of the Ottoman Empire**, Ankara 1993, s. 24.] O sebeple Rum etnik değil doğrudan coğrafi bir isimdir. Anadolu bu isimle anılınca Mevlana Celaleddin-i Rumî örneğinde olduğu gibi orada oturanlara da Rumî denmesi tabiidir. Bu onların etnik anlamda Grek olduğu anlamına gelmez. Bkz., Tuncer Baykara, "Rum, Şam ve Anadolu Kavramları Üzerine", **Birinci Ortadoğu Semineri (Elazığ 29-31 Mayıs 2003) Bildiriler**, Elazığ 2004, s. 33 vd.

³ Bkz., Dimitri Kistikis, **Türk-Yunan İmparatorluğu** (nşr., V. Aytar), İstanbul 1996, s. 11 vd. Yunan sözcüğü ise önce Perslerin, sonra Arapların ve genel olarak İslam dünyasının Greklere verdiği isimdir. Bkz., Demetrius J. Georgacas, **The Names for the Asia Minor Peninsula**, Heidelberg 1971, s. 74 vd.

⁴ Selçuklular devrinden itibaren Türk kaynaklarında Anadolu için "Romalıların ülkesi" anlamında Rum ülkesi, Bizans İmparatoru için "Rum İmparatoru", ülke ahali için de "Rum" isminin kullanıldığı görülmektedir. Bkz., Ahmed b. Mahmud, **Selçuk-Nâme, I**, (nşr. E. Merçil), İstanbul 1977, s. 65, 104 vb.; El-Hüseyn b. Muhammed b. Ali el-Ca'feri er-Rugadi İbn Bibi, **El Evamirü'l-Ala'îye fi'l-Ümuri'l-Ala'îye, I**, (nşr., M. Öztürk), Ankara 1996, s. 58, 70, 76 vb.; Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî, **Müsâmeretü'l-Ahbâr** (nşr., M. Öztürk), Ankara 2000, s. 12 vd., 20 vd., 45-50, 188 vb.; **Anonim Selçuknâme** (nşr., F.N.Uzluk), Ankara 1952, s. 7 vd., 21, 25 vb.; Mehmet Neşri, **Kitâb-ı Cihan-Nümâ, I** (nşr., F. R. Unat-M. A. Köymen), Ankara 1987, s. 23, 27 vb.; Hoca Sadettin Efendi, **Tacüt-Tevarih, I**, (nşr., İ. Parmaksızoğlu), Ankara 1992, s. 9, 23 vd., 36 vd., 93 vd., 254 vd.; **Şişli Paşaoğlu Tarihi** (nşr. Atsız), İstanbul 1992, s. 13 vd., 131; **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman** (nşr., N. Azamat), İstanbul 1992, s. 93, 127; vb.

topluluklar daha sonraki dönemlere ait kaynak ve araştırmalarda Rum olarak anılmış olsalar dahi bunlar içerisinde Grek olmayan pek çok topluluğun bulunduğu unutulmamalıdır. Vazelon manastırı kayıtlarında Trabzon ve çevresindeki Hıristiyanların neredeyse yarısının Grek olmayan isimler taşıması,⁵ ayrıca mübadeleyle Yunanistan'a giden Rumların bu ülkedeki Greklerle uzun süre anlaşamayacak kadar başka dillerle karışmış bir Grekçe konuşması⁶ bunun en açık delilleridir. Onun için bu çalışmanın başlarında Grek tabiri tercih edilerek bölgeye yerleşen bir etnik grup söz konusu edilirken ilerleyen kısımda kullanılan Rum tabiri, Ortodoksluk potasında eriyen, içerisinde Türklerin de bulunduğu çeşitli ırklardan oluşmuş ahalیه karşılık gelmektedir.⁷

Karadeniz bölgesinde Greklerin yerleştiği dönemle ilgili tartışmalar halen devam etmektedir. Ancak söz konusu yerleşmenin yörede ticaret kolonilerinin kurulmaya başladığı M.Ö. VII. yüzyıldan itibaren geliştiği anlaşılmaktadır. Başlangıçta birer şehir devleti olan⁸ bu koloniler, M.Ö. VI. yüzyıl başlarında bölgenin doğu kısmını ele geçiren Perslerin,⁹ M.Ö. 334'te

⁵ Bkz., Anthony Bryer, "Rural Society in Matzouka", *Continuity and Change in late Byzantine and Early Ottoman Society* (nşr. A. Bryer-H. Lowry), Washington 1986, s. 79 vd.

⁶ Bkz., Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi* (nşr., D. Şendil), İstanbul 1997, s. 127; Gerasimos Augustinos, *Küçük Asya Rumları* (nşr., D. Evci), Ankara 1997, s. 22.

⁷ Grekler geldiğinde bölgede bulunan İskitler [Bkz., Stephannos Orbelian, *Histoire De La Siouanie, II* (nşr., M. Brosset), Saint-Petersburg 1866, s. 172 vd.; Joseph Sandaljian, *Histoire Documentaire De L'Armenie, I*, Rome 1917, s. 253, 364; E.H. Minns, "The Scythians and Northern Nomads", *The Cambridge Ancient History, III*, Cambridge 1970, s. 194.] ile Byzer, Ekekeiri, Beçir, Macron, Mosinik, Chalyb, Sasper, Taok, Phasian gibi kabileler [Bkz., Ksenophon, *Anabasis* (nşr., T. Gökçöl), İstanbul 1984, s. 133, 139 vd., 148 vd., 153 vd., 160 vd.; M.Vivien de Saint-Martin, *Description Historique et Geographique de L'Asie Mineure, I*, Paris 1852, s. 180 vd.] Hıristiyanlığın benimsenmesinden sonra ortadan kalkmış ve daha sonra Rum olarak anılan kitleye dahil olmuşlardır. Bu değişim Trabzon Rum Devleti döneminde de sürmüştür. [Bkz., Rustam Shukurov, "Aima: The Blood of the Grand Komnenoi", *BMGS, 19* (1995), s. 161-181.] Vazelon kilisesi kayıtlarında, bu gruplar içerisinde Türklerin de bulunduğu açık bir biçimde görülmektedir. Bkz., Rustam Shukurov, "Eastern Ethnic Elements in the Empire of Trebizond", *ACTS XVIII th International Congress of Byzantine Studies* (Moscow 1991) II, Shepherdstown 1996, s. 77 vd.; aynı yazar, "Doğu Karadeniz Bölgesinde Türkçe Konuşan Bizanslılar", (nşr., K.Çiçek) *Trabzon Tarihi Sempozyumu (Trabzon 6-8 Kasım 1998) Bildiriler*, Trabzon 1999, s. 112 vd.

⁸ Bu dönemde bölge hakkında seyyahların ve tarihçilerin notları için bkz., Alexandre Baschmakoff, *La Synthèse Des Periples Pontiques*, Paris 1948, s. 62-161; Adem Işık, *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Ankara 2001, s. 128-148; Veysel Usta, *Anabasis'ten Atatürk'e Seyahatnamelerde Trabzon*, Trabzon 1999, s. 13-27; Ahmet Mican Zehiroğlu, *Antik Çağlarda Doğu Karadeniz*, İstanbul 2000, s. 22-36.

⁹ M.Ö. 521'de Persler ülkeyi eyaletlere ayırdıklarında, Karadeniz bölgesinin doğu kesimi 19. satraplıkta yer almıştır. Bkz., Herodotus, *Herodot Tarihi* (nşr., M. Ökmen), İstanbul 1991, s. 173 vd.

de yöreye ulaşan Makedonyalıların hakimiyeti altına girmiştir.¹⁰ İskender'in M.Ö. 323'te ölümünden sonra yardımcılarında Eumenes yöreye hakim olmuş,¹¹ nihayet İran kökenli Mihridates hanedanının M.Ö. 298'de bölgede kurduğu Pontus Devleti sınırları içinde kalmıştır.¹² Roma İmparatorluğu'nun Anadolu'da doğuya yayılması¹³ ile birlikte M.Ö. 63 yılında bu devletin hukukuna tâbi olan yöredeki Grekler, pek çok değişime ve karışım uğramış bir halde 395'ten XI. yüzyılın son çeyreğine kadar Doğu Roma/Bizans İmparatorluğu vatandaşı olarak varlığını sürdürecektir.¹⁴ Bu değişimde Bizans İmparatorluğu'nun VI. yüzyılda bölge halklarını devlete bağlamak için Hıristiyanlığı resmî din, Grekçe'yi de ibadet dili haline getirmesinin önemli bir rolü vardır.¹⁵ Böylece Bizans devrine kadar Grek etnisitesinin özelliklerini muhafaza etmeyi başaran bu grup, yöredeki diğer unsurlarla karışarak asliyetini kaybetmiş, aynı dönemin sonlarına doğru yukarıda belirtildiği gibi Rumlaşmıştır.

Karadeniz bölgesindeki Rumlar Malazgirt savaşından sonra yani, 1071'den itibaren Batı Karadeniz ve Kelkit havzasında Oğuz boyları tarafından kurulan beyliklerle komşu olmuştur. Bizans İmparatorluğu resmîyette bölgede varlığını devam ettirmekle birlikte, Bayburt'taki Rumlar Türk idaresi altına girmiş, hatta bir dönem yörenin en önemli şehri olan Trabzon bile Türklerin eline düşmüştür. Ancak, Bizans'ın bölge valisi Theodore Gabras tarafından 1075'te tekrar geri alınacaktır.¹⁶ XIII. yüzyılın başlarına kadar bölgeye hakim olmak için Türkler ile Bizanslılar arasında kı-

¹⁰ Bkz., W.W. Tarn, "Alexander: The Conquest of Persia", *The Cambridge Ancient History*, VI (nşr., J.B. Bury vd.), Cambridge 1975, s. 372 vd.

¹¹ Mehmet Özsait, "İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi", *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildiriler*, s. 39.

¹² Mahmut Goloğlu, *Anadolu'nun Milli Devleti Pontos*, Ankara 1973, s. 53 vd.; Haşim Albayrak, *Tarih Boyunca Doğu Karadeniz'de Etnik Yapılanmalar ve Pontus*, İstanbul 2003, s. 61.

¹³ Bkz., David Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, I, Princeton 1950, s. 412 vd.

¹⁴ Bkz., Marianna Koromila, *The Greeks in the Black Sea*, Athens 1991, s. 169-179.

¹⁵ Bkz., Mehmet Bilgin, *Doğu Karadeniz*, Trabzon 2000, s. 56.

¹⁶ Bayburt, Malazgirt Savaşından sonra Karadeniz bölgesinde Türklerin eline geçen ilk şehir olmuştur. [Bkz., David Winfield, "A Note on the South-Eastern Borders of The Empire of Trebizond in the Thirteenth Century", *Anatolian Studies*, XII, (1962), s. 165.] Bu savaşın hemen ertesinde Trabzon da Oğuz akıncıları tarafından zapt edilmişti. [Bkz., Anna Komnena, *Alexiad* (nşr., B. Umar), İstanbul 1996, s. 261.] Ancak 1075'te Bizans'ın bölge valisi Theodore Gabras, Trabzon'dan batıda Sinop'a kadar uzanan sahil şeridi ile Şarkî Karahisar'ı Türklerden geri almış, bölgedeki Grekleri idaresi altına toplamıştır. Bkz., Anthony Bryer, "A Byzantine Family: The Gabrates", *University of Birmingham Historical Journal*, XII, (1970), s. 166 vd.

yasıya bir mücadele sürerken, 1204'te Trabzon Rum Devleti'nin kurulması¹⁷ ile birlikte Sinop'tan Rize'ye kadar uzanan sahaya Komnenoslar hakim olacaktır. Dolayısıyla Rumlar da bu devletin tebaası haline gelecektir.¹⁸ O arada bölgenin güneyindeki kırlık alanın Türkmenlerin eline geçmesi önlenemeyecek,¹⁹ XIV. yüzyılın başlarından itibaren Çepniler yöredeki ağırlıklarını hissettireceklerdir. Dolayısıyla Türk yayılmasına direnemeyen Rumlar, Harşit boylarından doğuya doğru çekilirken aynı yüzyılın sonlarına doğru sahil kesimini²⁰ ve güneydeki kırlık alanı da Türklere terk etmek zorunda kalacaklardır.²¹ Bu gerileme aynı yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir. Öyle ki XV. asır başlarına ulaşıldığında Rumların yerleşim alanı yalnızca Trabzon ve çevresiyle sınırlı hale gelecektir.²²

1461'de Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u fethetmesiyle²³ Karadeniz'in güney kıyılarındaki Rumların önemli bir kısmı Osmanlı idaresi altına

¹⁷ Türkiye Selçukluları, Doğu Karadeniz bölgesinde Greklerin yaşadığı bölgeleri kontrol altına alırken, İstanbul'da meydana gelen hadiseler de bu yöredeki siyasî dengeleri tamamen değiştirmiştir. Nitekim Haçlı istilası sonucu İstanbul'dan bugünkü Gürcistan'a kaçarak kendisine sığınan akrabaları Aleksios ve David Komnenos'a destek veren Gürcü Kraliçesi Tamara (1184-1212), bunların 1204'te, batıda Karadeniz Ereğlisi'ne kadar olan toprakları ele geçirmelerini sağlamış, böylelikle Trabzon Rum Devleti'nin kurulmasına yardımcı olmuştur. Bkz., M. Brosset, *Histoire de la Georgie, I*, Saint Petersburg 1849, s. 465; *The Georgian Chronicle the Period of Giorgi Lasha* (nşr., K. Vivian), Amsterdam 1991, s. 87; Emile Janssens, *Trebizond en Colchide*, Bruxelles 1969, s. 65; Charles Burney-D. Marshall Lang, *The People of the Hills*, London 1971, s. 211 vd.; Michael Pereira, *East of Trebizond*, London 1972, s. 225; Georges I. Bratianu, *La Mer Noire*, München 1969, s. 179 vd.

¹⁸ Bu dönem hakkında bkz., Jacop Philip Fallmerayer, *Trabzon Rum İmparatorluğu'nun Tarihi* (Yazarın Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt eserinin, A. C. Eren tarafından, T.T.K. adına çevirisini yaptığı, neşredilmemiş nüsha), s. 36-259; George Finlay, *The History of Greece and of the Empire of Trebizond*, London 1851, s. 370-498; William Müller, *Trebizond the last Greek Empire*, Amsterdam 1968, s. 14-105; F.İ. Uspenski, *Trabzon Tarihi* (nşr. E. Uzun), Trabzon 2003, s. 41-150; Panaretos'un kayıtları için bkz., Lebeau, *Histoire du Bas Empire, XX*, Paris 1836, s. 482-509.

¹⁹ Bkz., Louis Brehier, *The Life and Death of Byzantium* (nşr., M. Vaughan), New York 1977, s. 285; Anthony Bryer, *Greeks and Türkmens*, *Dumbarton Oaks Paper*, 29 (1975), s. 118 vd.

²⁰ Anthony Bryer, *The Tourkokratia in the Pontos*, *Neo-Hellenika, I* (1970), s. 42. Harşit çayı bölgesindeki Grekleri Giresun ve Trabzon'a doğru çekilmek zorunda bırakan Çepniler, Sinop'tan hareketle doğu yönünde yayılarak Trabzon yakınlarına kadar gelip yerleşmişlerdi. Bkz., Faruk Sümer, *Çepniler*, İstanbul 1992, s. 13.

²¹ Trabzon'un güneyinde Malazgirt Savaşı'ndan sonra başlayan Türkmen yayılması XIV. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiş, Torul dışındaki yerler Türk hakimiyetine girmişti. Bkz., Ebu Bekr-i Tih-ranî, *Kitab-ı Diyarbakiriya* (nşr., M. Demirdağ), İstanbul 1999, s. 31 vd.; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, II*, Ankara 1991, s. 248 vd.

²² XIV. yüzyılın başlarından itibaren Samsun ve çevresinde kurulan Taceddinoğlu, Hacıemiroğlu, Kubadoğlu, Taşanoğlu ve Bafra beylikleri bu bölgeyi ele geçirmişti. [Geniş bilgi için bkz., Kazım Dilemci, *Canik Beyleri*, Samsun 1940, s. 25-63.] 1396/97'de [Bir araştırmaya göre 1397 yılının Mart ya da Nisan ayında; bkz., Faruk Sümer, *Tirebolu Tarihi*, İstanbul 1992, s. 42.] Hacı Emiroğulları beyliğinin başında bulunan Süleyman Bey, Giresun'u fethetmişti. Bkz., Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, *Bezmu Rezm* (nşr., M. Öztürk), Ankara 1990, s. 485; A. Bryer, *Greeks and Türkmens*, s. 131.

²³ Geniş bilgi için bkz., Kenan İnan, *Trabzon'un Fethi*, *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, s. 141-151.

da yaşamaya başladı. Bir müddet sonra, 1481'de Torul'un Kabazites²⁴ ailesinin elinden alınmasıyla birlikte bölge tamamen Osmanlı hakimiyetine girmiş oldu.²⁵ Yörede siyasî birtığın sağlanmasıyla XIV. asrın sonlarından beri Trabzon ve çevresine sıkışıp kalmış olan Rum ahaliye tekrar Doğu Karadeniz bölgesine yayılma imkanı açılmıştır. Bunu o döneme ait tahrir defterlerinde de tespit etmek mümkündür.²⁶

Trabzon'un fethinden sonra oluşan demografik yapının XIX. yüzyıl sonlarına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır.²⁷ Yalnız, XIX. yüzyıl ortalarından itibaren, özellikle de 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşından sonra binlerce Rum'un başta Rusya ve Balkan ülkelerine göç etmek suretiyle bölgeden ayrılması bu yapıda bir değişime, başka bir deyişle yöredeki Rum nüfusunda belirgin bir düşüşe sebep olduğu bilinmektedir.²⁸

Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine kadar Karadeniz bölgesinde Türklerle Rumlar arasında önemli bir çatışma olmadığı gibi Rumların dev-

²⁴ Kabazites (Kabasika/Kabasitas) ailesi, Trabzon Rumlarının müttefiki olarak Torul ve çevresini denetim altında tutmaktaydı. [Bkz., M. Fahrettin Kırzioğlu, *Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi (1451-1490)*, Ankara 1976, s. 34.] Clavijo bölgeyi gezdiği sırada, Torul-Gümüşhane çizgisinde İoannes Kabazites, İmparator adına kaleleri yönetiyor ve geçimlerini sağlamak üzere de, yasal olmayan yollardan gelir sağlıyordu. Bkz., Ruy Gonzales de Clavijo, *Embassy to Tamerlane 1403-1406*, (nşr. G. Le Strange), London 1928, s. 117 vd.; Enver Konukçu, "*Ruy Gonzales de Clavijo'nun Gümüşhane Yöresindeki Yolculuğu (27 Nisan-4 Mayıs 1404)*", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane (Gümüşhane 13-17 Haziran 1990)*, Ankara 1991, s. 80; Salim Cöğce, *Ruy Gonzales de Clavijo'nun Gezi Notlarına Göre Gümüşhane ve Çevresi*", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane*, s. 89 vd.

²⁵ Solak-zâde Mehmed Hemdemî Çelebi, *Solak-zâde Tarihi*, I (nşr., V. Çabuk), Ankara 1989, s. 353 vd.

²⁶ Bkz., M. Tayyip Gökbilgin, "*XVI. Yüzyıl Başlarında Trabzon Livası ve Doğu Karadeniz Bölgesi*", *Bellekten*, XXVI/102 (Nisan 1962), s. 293-337; Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ankara 1985, s. 97-104; aynı yazar, "1485-1576 Yılları Arasında Samsun Şehri", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi (Samsun 13-17 Ekim 1986) Bildirileri*, Samsun 1988, s. 298 vd.; Bahaeddin Yediyıldız-Ünal Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları, I, 1455 Tarihli Tahrir Defteri*, Ankara 1992, s. 1-398; Mehmet Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara 1999, s. 56-78; Hanefi Bostan, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat*, Ankara 2002, s. 140-261; aynı yazar, "*XV-XIX. Yüzyıllarda Giresun Kazası'nın İdarî Taksimatı ve Nüfusu*", *Giresun Tarihi Sempozyumu (Giresun 24-25 Mayıs 1996) Bildiriler*, İstanbul 1997, s. 120 vd.; Fatma Acun, "*15. ve 16. Yüzyıllarda Şebinkarahisar ve Civarında Yerleşim Modelleri*", *Giresun Tarihi Sempozyumu Bildiriler*, s. 137-161.

²⁷ 1881-1882/1893 nüfus sayımı sonuçlarına göre, Karadeniz bölgesinde Vakfikebir ve Pazar hariçindeki yerleşim birimlerinde Grekler yaşamaktaydı. Bkz., Kemal H. Karpat, *Ottoman Population 1837-1914*, Madison 1985, s. 136 vd. Aynı dönemde Samsun'un nüfusu için bkz., M. Emin Yolalıcı, *XIX. Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara 1998, s. 23 vd; Trabzon'un nüfusu için bkz., Erol Kaya, "Birinci Dünya Savaşı'nda Trabzon Muhacirleri", *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu (Trabzon 3-5 Mayıs 2001) I*, Trabzon 2002, s. 531.

²⁸ Bkz., G. Augustinos, a.g.e., s. 44 vd.

let aleyhinde faaliyette bulduklarına dair bir belirtiye de rastlanmaz. Ancak Osmanlı Devleti'nin gerileme sürecine girmesiyle birlikte bölgede yaşanan Rumlarda da ayrılıkçı fikirler oluşmaya başlayacaktır. XIX. yüzyılın başlarından itibaren, Rum Ortodoks kilisesi ve üst düzey Rum tebaanın gayretleriyle Anadolu'daki Ortodoks Hıristiyanlar da Mora yarımadasında ortaya çıkan Yunan toplumunun bir parçası olduklarına inanmaya başlamıştı. Bunun neticesinde yörede gelişen Yunanlılık şuuru Karadeniz bölgesini de Megali İdea'nın hedeflerinden birisi haline getirmiştir. Nihayet 1870'den sonra Yunanistan'dan gönderilen önemli miktardaki Grek nüfusuyla güçlenen ve bilinen adıyla Pontusçuluk olarak ifade edilen hareket, Samsun merkez olacak şekilde bölgede bir Rum Devleti kurma hedefine yönelecektir.²⁹ Balkan Savaşları sırasında Müslüman köylere saldırılması ile alevlenmeye başlayan bu ayrılıkçı çalışmalar, I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde de devam etmiş, Paris Konferansı'nda açıkça dile getirilen Karadeniz bölgesinde Pontus Devleti kurma hayalinin bir sonucu olarak, tarihe Pontus isyanı adıyla geçen ayaklanma ortaya çıkmıştır.³⁰ Ankara Hükümeti düzenli orduların kurulmasından sonra ancak bölgeye birlikler sevk edebilecek ve 6 Şubat 1923'te bu isyanı sona erdirecektir.³¹

²⁹ A. Bryer, "The Tourkokratia in the Pontos", s. 51 vd.

³⁰ Bu çalışmada Pontus isyanının ortaya çıkışı ve tarihi gelişimi derinlemesine ele alınmamış, sadece, Karadeniz bölgesindeki Grek varlığıyla ilişkisi çerçevesinde genel hatlarıyla değerlendirilmiştir. Öte yandan ülkemizde yayımlanan pek çok çalışma ile Pontus meselesinin tarihi gelişimi ayrıntılı olarak zaten incelenmiştir. Bkz., Pontus Meselesi (nşr., Y. Kurt), Ankara 1995, s. 31-409; Mesut Çapa, Pontus Meselesi, Trabzon 2001, s. 23-122; aynı yazar, "Karadeniz'de Pontusçuluğun Sonu: Rumların Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Sadakatleri, Hıristiyan Türkler ve Türk Ortodoksluğu", 19 Mayıs ve Milli Mücadele'de Samsun Sempozyumu (Samsun 20-22 Mayıs 1999) Bildiriler, Samsun 2000, s. 53-66; Nuri Yazıcı, Milli Mücadele'de Canik Sancağı'nda Pontusçu Faaliyetler, Konya 2003, s. 28-152; aynı yazar, "Canik'te Pontusçu Faaliyetlerinin Ortaya Çıkışı", Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, s. 435-453; Yusuf Sarıncay vd., Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası, Ankara 1999, s. 4-53, 81-107, 123-143; Selahattin Özel, Milli Mücadelede Trabzon, Ankara 1991, s. 29-50, 224-243; Ercüment Kuran, "Milli Mücadele Esnasında Pontus Rum Devleti Kurma Teşebbüsleri", Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, s. 77-81; Rahmi Doğanay, Milli Mücadele'de Karadeniz (1919-1922), Ankara 2001, s. 58-76, 255 vd.; Stefanos Yerasimos, "Pontus Meselesi (1912-1923)", Toplum ve Bilim, 43-44 (Güz 1988-Kış 1989), s. 33-76; Yusuf Sarıncay-Fahir Sünbül, Emperyalizm ve Büyük Hayal, Ankara 1999, s. 71-135; Abdullah Saydam, "Milli Mücadelede Gümüşhane", Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane, s. 93-100; Süleyman Erkan, "Milli Mücadele Basını'nda Pontus Sorunu", Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan (nşr., M.A. Ünal), Samsun 1993, s. 61-71; Abdullah İlgazi, "Milli Mücadele Yıllarında Giresun ve Çevresinde Pontus Rum Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler", Giresun Tarihi Sempozyumu Bildiriler, s. 249-257; A. Mehmet Kocaoğlu, "Misyonerlik Faaliyetlerinden Pontus Rum Devleti'ne Uzanan Sitrçe", Giresun Tarihi Sempozyumu Bildiriler, s. 243 vd.; Ali Balkan Metel, Anadolu'da ve Kıbrıs'ta Yunan-Rum Mezalimi, İstanbul 2001, s. 174-213; İbrahim Ethem Aynur, "Trabzon'da Tehcir ve Sonrası Azınlıklara Dair Çeşitli Problemler", Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu, I, s. 521 vd.; vb.

³¹ Geniş bilgi için bkz., M. Çapa, a.g.e., s. 114-122.

Ankara Hükümeti Pontus isyanını bastırılabilmesi için bir takım askeri tedbirler alırken, Rumlar da konuyu uluslararası kamuoyunun gündemine taşımaya çalışıyordu. Bunun sonucunda Lozan Barış Konferansının 1 Aralık 1922 tarihli oturumunda nüfus mübadelesi gündeme getirilmiştir.³² Nihayet 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan sözleşme ile Yunanistan ve Türkiye arasında nüfus mübadelesi gerçekleştirilecektir.³³ Dolayısıyla Karadeniz bölgesindeki Rumlar Yunanistan'a göç ettirilecek³⁴ ve yöredeki Rum varlığı sona erecektir.

Mübadele ile Karadeniz bölgesinden Yunanistan'a göç eden Rumlar bu ülke topraklarına ayak bastığı andan günümüze kadar gelen süreçte yöre hakkındaki iddia ve taleplerinden vazgeçmemiştir. Esasen bu iddiaları nüfusunun yaklaşık üçte ikisi göçmenlerden oluşan Yunanistan'ın kışkırtması yetmektedir. Zira bu ülke karşılaştığı kimlik problemlerini örtbilme için Türk düşmanlığına dayalı bir politika takip etmekte ve halkını bu yolla bir arada tutabilme amacı gütmektedir. Yine bu ülke Türklerle tarihi anlaşmazlık konularında Karadeniz bölgesiyle ilgili iddialarını bir baskı unsuru olarak kullanmak suretiyle uluslar arası kamuoyunda Türkiye'yi haksız duruma düşürme politikasını sürekli gündemde tutmaktadır.³⁵

Yunanistan'ın Karadeniz bölgesine yönelik iddiaları içerisinde, bölgedeki Rum varlığının mübadele ile son bulmadığı konusu önemli bir yer tutmaktadır. Bu iddiaları ileri süren çevreler, temelde iki noktadan hareket ederler. Bunlardan birincisi, Karadeniz bölgesinde Osmanlı hakimiyeti ile birlikte Rumların bir kısmının İslamiyet'i benimsediği ve bu grubun günümüzde de varlığını devam ettirdiği iddiasıdır ki bu iddia Paris Konferansı'ndan beri gündemde tutulmaktadır. İddia sahipleri, düşüncelerine en büyük delil olarak bölgede Grekçe konuşmayı bilen Müslüman unsuru göstermekte ve halen Doğu Karadeniz bölgesinde bu nitelikte 200-300.000 ci-

³² A. Suat Bilge, *Büyük Düş*, Ankara 2000, s. 125.

³³ Kemal Arı, *Büyük Mübadele*, İstanbul 1995, s. 18. Sözleşme şartları hakkında geniş bilgi için bkz., Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler*, 8, İstanbul 2001, s. 82-87; Selahattin Sâlişık, *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya*, İstanbul 1968, s. 333 vd.

³⁴ Nedim İpek, *Mübadele ve Samsun*, Ankara 2000, s. 29 vd. Mübadele sırasında TBMM'nin çalışmaları hakkında bkz., Mehmet Ali Gökaçtı, *Nüfus Mübadelesi*, İstanbul 2004, s. 185 vd.

³⁵ Bkz., Mehmet Bilgin, "Postmodern Pontosculuk", *Müdafaai Hukuk*, 50 (Ekim 2002), s. 54 vd.

varında insanın bulunduğunu ileri sürmektedir.³⁶ Ancak yaklaşık elli yılı yakın bir zamandır bu iddiayı ispatlayabilmek için bölgede saha araştırması yapan Yorgo Andreadis bile bugüne kadar tek bir somut örnek göstere-memektedir. Sadece mübadele sırasında yaşlı ebeveyni göç edemediği için yörede kaldığı ve ailesinin ölümünden sonra Türkler tarafından yetiştirildiği iddia edilen bir şahsın etrafında oluşturduğu bir hikaye mevcuttur.³⁷ Onun dışında, yazarın roman tarzındaki çalışmalarında da bölgede Rum olduğuna dair birkaç şahsın hatıralarından oluşan dramatik öykülerden başka bir şey yoktur.³⁸ Bu hikayelerin de hiçbir tarihi dayanağının bulunmadığı aşikardır.

Tarih boyunca Karadeniz bölgesinde çeşitli topluluklar Grekçe konuşmuştur. Bunlardan bir kısmı Greklerin yöreye hakim olmasından sonra za-

³⁶ Bu hususta, akademik açıdan hiçbir kıymet ifade etmemesine rağmen, Yunanistan'da sıkça tekrarlanan yukarıdaki iddiaları destekleyen bir eser [Bkz., Ömer Asan, **Pontus Kültürü**, İstanbul 1996.] hazırlayan Ömer Asan da Trabzon ve çevresinde 60 kadar köyde yaklaşık 300.000 Müslüman'ın Grekçe konuştuğunu iddia etmektedir. Ö. Asan'ın bu iddiası 25 Nisan 2000 tarihinde International Herald Tribune gazetesine verdiği ve oradan da Yunanistan'daki internet sitelerine taşınan demeçte dile getirmiştir. [Bkz., www.sumela.org.] Tesadüf müdür bilinmez, yukarıda bahsi geçen araştırmacının eserine de önemli katkılarda bulunan Yorgo Andreadis'in de aynı ismi taşıyan, ancak Türkçe'ye çevrilmeyen bir kitabı vardır. Bkz., Yorgo Andreadis, **Gizli Din Taşıyanlar** (nşr., A. Tuygan), İstanbul 1999, yayınevinin önsözü.

³⁷ Y. Andreadis'in Karadeniz bölgesinde yaptığı saha araştırmalarında ve derlemelerde yörede halen var olduğunu iddia ettiği Greklerle ilgili sözde elle tutulur bir sonuca ulaştığı tek örnek etrafında oluşan çalışması Todoron/Temel Garip isimli hikaye, mübadele sırasında yatalak nenesi Kereki ile bölgede kalan ve Onun ölümünden sonra da Türkler tarafından sahiplenilerek bugüne kadar hayatta kalan Todoron isimli bir Rum çocuğunun çevresinde gelişmektedir. 1995 yılı Temmuz ayında içerisinde Rum din adamlarının da bulunduğu bir kafile ile Trabzon'a giden Andreadis, yaşadığı yeri bulunduğu Temel Garip'i (Todoron) yanındakilerle beraber ziyaret etmiş ve bölgede yaşayan Müslüman bir Rum bulmanın verdiği mutluluk ile bu kitabını hazırlamıştır. Bununla birlikte, iki tarafın karşılaşması sırasında Yunanistan'dan gelenlerin heyecan ve mutluluğuna rağmen, Temel Garip'in veda esnasında söylediği "*Tanrı Rumları istemiyor.*" sözü, başta Andreadis olmak üzere kafiledeki herkesin hayallerini yıkmıştır. Bkz., Yorgo Andreadis, **Temel Garip Todoron** (nşr., S. Sandalcı), İstanbul 1998.

³⁸ Y. Andreadis'in Tolika kitabı, Sofia Kalpakidi isminde, mübadelede Bafra'dan Yunanistan'a göç eden bir kadının ayrılmadan önce yaşadıkları ve kaybettiği kardeşi Tolika üzerine yazılmış bir öyküdür. S. Kalpakidi'nin I. Dünya Savaşı'ndan sonra göç ettirildiğine dair anlatıtları oldukça dramatik bir üslupla işlenmekte, özellikle Türkiye Cumhuriyetini kuran kadro, Rumlara kıym yapmakla suçlanmaktadır. Bununla birlikte, kitapta anlatılanlar, sözde olaylara tanık (!) olmuş bir şahsın iddiaları olmaktan öteye gidememiştir. [Bkz., Yorgo Andreadis, **Tolika** (nşr., T. İzbek), İstanbul 1999.] Yazarın diğer bir kitabı ise, Türkiye'deki dostlarından Hüsnü Paşaoğlu ile Karadeniz bölgesine yaptıkları gezilerin bir derlemesidir. Y. Andreadis'in ifadesine göre Türkiye'nin yarısı ya da daha fazlasının Bizanslı Hıristiyanların kökeninden geldiğini düşünen H. Paşaoğlu, pek çok kez Yunanistan'a giderek bu ülkedeki Karadeniz göçmenleri ile görüştüğü gibi oradakileri de Karadeniz bölgesinde gezdirmiştir. Y. Andreadis'in kitabında yazdıkları, bu gezilerde yaptığı gözlemlere dayanmaktadır. Ona rağmen yazar daha önceki kitaplarında olduğu gibi hiçbir tarihi delile dayanmadan bölgede Rum olduğunu iddia ettiği gruplarla ilgili pek çok hikaye anlatmaktadır. Bkz., **Neden Kardeşim Hüsnü** (nşr., G. Tuygan), İstanbul 1992.

manla asimile olarak varlığını yitirdiği gibi sırf ticaret amacıyla Grekçe öğrenen Gürcü, Megrel ve Türk gibi farklı unsurlardan³⁹ varlığını günümüze kadar sürdürenler de bulunmaktadır. Onun için günümüzde Grekçe konuşan her grubu Yunanlı kabul etmek ilmi gerçeklere uygun düşmemektedir. Esasen yörede Grekçe bilen insanların bu dili konuşabiliyor olmaları da sosyolojik bakımdan onların başka bir kültür dairesine dahil oldukları anlamına gelmez.⁴⁰

Yunanistan kamuoyunda Karadeniz bölgesindeki Rumlarla ilgili oluşturulan ikinci yaygın kanaat, yörede varlığını açıktan ya da gizli şekilde devam ettiren Hıristiyanlar olduğudur. Bu hususta Batılı ülkelerde olduğu gibi Yunanistan'da da çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalarda bahse konu iddiaları temellendirecek herhangi bir delil sunulmamakta,⁴¹ sadece varlıkları bile müphem bazı şahısların anlattıklarına dayanılmaktadır.⁴²

Yunanistan'daki belirli çevreler, bir yandan yöredeki bugünkü nüfusun en azından bir bölümünün Rum kökenli olduğunu iddia ederken, diğer yandan da bölgede Rumlara soykırım yapıldığı görüşünden hareketle, I. Dünya Savaşı'ndan mübadeleye kadar geçen zaman içerisinde Karadeniz

³⁹ Bkz., Eli Smith, *Research of the Rev. E. Smith and Rev. H.G.O. Dwight in Armenia, II*, New York 1833, s. 199; Muhammed Vanilîşi-Ali Tandilava, *Lazların Tarihi* (nşr., H. Hayrioğlu), İstanbul 1992, s. 30; Anthony Bryer-David Winfield, *The Byzantine Monuments and Topography of the Pontos, I*, Washington 1985, s. 155.

⁴⁰ Bkz., Orhan Türkdoğan, *Etnik Sosyoloji*, İstanbul 1997, s. 246 vd.; Muammer Yıldız-Muammer Ak, *Doğu Karadeniz'de Kültürel Kimlik (Çaykara ve Tonya Örnekleri)*, İstanbul 2002, s. 132 vd.

⁴¹ Bkz. Michael E. Meeker, *A Nation of Empire*, London 2002, s. 153 vd., 163 vd., 236 vd., 270 vd.; aynı yazar, *"The Black Sea Turks : Some Aspect of Their Ethnic and Cultural Background"*, *International Journal of Middle East Studies*, II, (1971), s. 332 vd.; Peter Alford Andrews, *Türkiye'deki Etnik Gruplar* (nşr., M. Küptüoğlu), İstanbul 1992, s. 200 vd.; F.W. Hasluck, *Christianity and Islam Under The Sultans, II* (nşr., M. Hasluck), New York 1973, s. 469; P. Minas Bijişkyan, *Karadeniz Kıyıları Tarihi ve Coğrafyası* (nşr., H. D. Andreasyan), İstanbul 1969, s. 61; G. Augustinos, a.g.e., s. 116 vd.

⁴² Y. Andreadis'in *Gizli Din Taşıyanlar* isimli eseri, Osmanlı Devleti döneminde Trabzon'un 70 km. güneyindeki Kromni bölgesi esas olmak üzere yörede çok sayıda Gizli Hıristiyan bulunduğu ve bunların bakiyelerinin halen varlığını devam ettirdiği tezi üzerine kurulmuştur. Bununla birlikte, kitap-taki olayların büyük kısmı, yazarın anneanesi Aphroditi Andreadou'nun anlattıklarından ibarettir ve eserde yer alan iddiaların tarihi hiçbir dayanağı yoktur. [Bkz., Y. Andreadis, *Gizli Din Taşıyanlar*] Bunun dışında yukarıdaki görüşlerin varlığına işaret edilen diğer bir çalışmada, tarihi kayıtların iddiaları ispata kâfi gelmediği açıkça vurgulanmaktadır. Bkz., Anthony Bryer, *"The Crypto-Christians of the Pontos and Consul William Gifford Palgrave of Trebizond"*, *Deltio Kentrou Mikrasiation Spoudon*, 4, (1983), s. 13-67.

bölgesinde 350.000 Rum'un sistemli olarak yok edildiğini ileri sürmektedir.⁴³ Halbuki o döneme ait Türk ve yabancı kaynaklar, bölgenin tamamında 150-200.000 civarında Rum nüfusun bulunduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁴ Bu rakamlara Ruslarla işbirliği yapan ve onlarla 1918'de yöreden göç eden 80.000 civarındaki Rum da dahildir.⁴⁵ Esasen soykırıma uğradığı iddia edilen Rum sayısı, Rum Patrikhanesinin 1912'de Karadeniz bölgesinde var olduğunu ileri sürdüğü ve abartılı olduğu seçkin bilim çevrelerince kabul edilen⁴⁶ 353.533 kişinin neredeyse tamamının yok edildiği anlamına gelmektedir. Halbuki 1926'da yapılan nüfus sayımında mübadeleyle Karadeniz bölgesinden Yunanistan'a göç edenlerin sayısı 182.169 kişi olarak verilmektedir.⁴⁷

Karadeniz bölgesindeki Rum varlığına yönelik iddiaları uluslar arası kamuoyuna duyurabilmek için Yunanistan'ın ciddi bir şekilde teşkilatlandığı görülmektedir. Bu ülkenin yanı sıra ABD, Almanya ve Avustralya başta olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde kurulan Pontus derneklerinin yanı

⁴³ Bkz., Yorgo Andreadis, **Tamama** (nşr. R. Zarakolu), İstanbul 1997, s. 62; Y. Sarımay-T. Sünbül, a.g.e., s. 131; www.geocities.com/Athens/Oracle/7823/pontos.html; vb. Yunanistan'ın Pontus soykırımı konusundaki çalışmaları bu ülkede resmî görüş haline getirildiği gibi, çeşitli çevreler tarafından da desteklenmeye başlamıştır. Yunan Parlamentosu, 24 Şubat 1994 tarihinde Pontus'ta Greklere soykırım yapıldığına dair bir kanun tasarısını kabul etmiştir. [Bkz., Kenan Erzurumlu, "*Patrikhane ve Pontusçuluk*", **Misyonerlik ve Pontusçuluk**, Samsun 2002, s. 98.] Bu gelişmeden sonra Pontus Soykırımının ülke ve dünya gündemine taşınması için faaliyetlere hız verilmiştir. 16 Mayıs 1997'de, Pontus Greklerinin soykırımının 75. yılı anma törenleri yapılmıştır. Karadeniz bölgesinde öldürüldüğü iddia edilen Greklerin anısına bir mesaj yayımlayan Yunanistan Parlamentosu başkanı Apostolos Kaklamanis, "*katliama uğrayan Greklerin hatıralarının hala canlı olduğunu*" ifade etmiştir. [Bkz., www.angelfire.com/space/discover_turkey/Pontus.htm.] Bu kamuoyu Yunanistan ile sınırlı kalmamış, yapılan lobi faaliyetleri neticesinde, Pontus soykırımı iddiaları dünyadaki bazı çevrelerden destek görmeye başlamıştır. Nitekim, Amerika Birleşik Devletleri'nin New Jersey valisi Mc Greevey, 9 Eylül 2002'de yayımladığı bir bildiri ile, Karadeniz bölgesinde Türklerin Greklere soykırım yaptığını kabul ettiğini ilân etmiş, [Bkz., www.trapezounta.com] New Jersey eyaleti senatosunda da bu iddia kabul edilmiştir. [Bkz. www.notevenmyname.com/work8.htm] Benzer şekilde 8 Aralık 2002'de ise, Güney Caroline valisi Jim Hodges ve bu eyaletin senatosu, Pontus soykırımı tasarısını kabul ettiklerini duyurmuşlardır. [Bkz., www.angelfire.com/folk/pontian_net/News/news.htm] Diğer taraftan bazı Sırp milliyetçisi gruplar da ülkelerinde ve Ortodoks dünyasında bu soykırım iddialarını kabul ettirmek için çalışmaktadır. Bkz., www.serbia-helfas.f2g.net/

⁴⁴ Vital Cuinet'in XIX. yüzyıl sonlarındaki tahminine göre Trabzon, Samsun, Lazistan ve Gümüşhane ve Şarki Karahisar sancaklarında toplam 213.454 Grek Ortodoks yaşamaktaydı. [Bkz., Vital Cuinet, **La Turquie D'Asie, I**, Paris 1892, s. 10.] 1881-1882/1893 nüfus sayımı sonuçlarına göre ise bölgedeki Grek Ortodoksların sayısı 144.900 kişiydi. Bkz., K. H. Karpat, a.g.e., s. 136 vd.

⁴⁵ Neal Asherson, **Karadeniz** (nşr., K. Emiroğlu), İstanbul 2001, s. 236.

⁴⁶ Bkz., Justin McCarty, **Müslümanlar ve Azınlıklar** (nşr., B. Umar), İstanbul 1998, s. 92 vd.

⁴⁷ Bkz. Justin McCarty, **Ölüm ve Sürgün** (nşr., B. Umar), İstanbul 1998, s. 336 vd.

sıra bazı internet siteleri vasıtasıyla da Türkler ve Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açıktan faaliyet yürütülmektedir.⁴⁸

Sonuç olarak Grekler, Karadeniz bölgesinde yaşam olan topluluklardan birisidir. M.Ö. VII. yüzyıl civarında kurulan ticaret kolonileriyle başlayan Grek varlığı, bölgedeki diğer unsurlarla karışmış bir halde 1923 mübadelesine kadar devam etmiştir. Buna rağmen bir kısım ahalinin Müslümanlaşmış ya da Hıristiyan kimliğini devam ettirdiği tezinden hareketle yörede yaratılmaya çalışılan muhayyel Rum varlığı, Yunanistan'ın tarihî emellerini hâlen sürdürmek arzusundan kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle söz konusu ülke Megali İdea'yı canlandırıp tekrar hayata geçirmenin hesapları içerisinde görülmektedir.

⁴⁸ Pontusçuların hazırladıkları internet sitelerinde, dünyanın çeşitli yerlerinde kurulan Pontusçu derneklerin faaliyetlerine yer verilerek Türkiye'ye karşı ortak hareket etmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Sayısı elliye bulan [Bkz., www.angelfire.com/folk/pontian_net/links.html] bu siteler içerisinde Amerika, Avustralya ve Almanya'da faaliyet gösterenler çalışmalarıyla özellikle dikkat çekmektedir. [Bkz., www.serra.gr/htm/links/htm] Bu siteler dışında çeşitli örgütler kurarak bu uğurda Yunanistan ve dünyanın çeşitli kesimlerindeki Grek kökenlileri Türkiye'ye karşı aktif olarak mücadeleye çağırma-ktadırlar. Yunanistan'da kurulan "Kaybedilen Yunan Topraklarını Geri Almak İsteyenlerin ve İntikamcılarının Cephesi" örgütünün amaçları arasında, Anadolu'daki Yunan topraklarının geri alınması ve Megali İdea'nın yeniden canlandırılması gerektiği açıkça ilân edilmiştir. [Bkz., www.geocities.com/CapitolHill/Senate/3102/gtirfgoals.html.] Diğer taraftan, Grek Öğrenciler Birliği adıyla bir örgüt kurularak gençlik kesimine yukarıdaki görüşler benimsetilmeye çalışılmıştır. [Bkz. Grek Öğrenciler Birliği internet sitesi: www.hellas.tu_darmstadt.de/] Avustralya'da açılan *Katliam-Soykırım Araştırmaları Enstitüsü*'ne bağlı olarak, *Pontosus ve Anadolu Katliam Araştırmaları Merkezi* adıyla bir çalışma grubu oluşturulmuştur. [Bu kuruluşun web sayfası: www.aihgs.com/pontus.htm.] Bu merkezin katkıları ile, Sidney'deki Macquarie Üniversitesi, 17-19 Eylül 1999'da, "Anadolu Hıristiyanlığından Portreler" konulu bir konferans düzenlemiş, içerisinde Pontus'ta Greklerin soykırma uğradığına dair yazıların da bulunduğu toplantı tebliğleri, internet vasıtası ile bütün dünyaya duyurulmuştur. Bkz., www.Hellenicholocaust.com/pontus/